

Article Arrival Date

13. 10. 2024

Doi Number:10.5281/zenodo.14552984

Article Type

Research Article

Article Published Date

25.12.2024

HEYKEL VE DENGE İLİŞKİSİNE MALZEME VE HAREKET İLKELERİ BAĞLAMINDA BİR YAKLAŞIM

AN APPROACH TO THE RELATIONSHIP BETWEEN SCULPTURE AND BALANCE IN
THE CONTEXT OF MATERIALS AND MOVEMENT PRINCIPLES

Sibel ARMAĞAN BENEK

Dr. Öğretim Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
Görsel Sanatlar Bölümü, Sivas, Türkiye/ e-posta: sarmagan@cumhuriyet.edu.tr/ ORCID ID:
0000-0003-2704-0582

Özet

Heykelde denge kavramı malzemenin ağırlığının, şeklinin ve biçiminin vaziyeti ile ilişkilidir. Bununla birlikte bütün bu ilkeler arasında eşitlik gerekmektedir. Eşitlik her şeyin aynı düzeye gelmesi ile eş görülmektedir. Bu durumda heykel ve dengesi ilişkisi de bir bakıma aynı düzeyde açıklanabilir. Dengenin kaynaklardaki tanımında olduğu gibi eserlerde de dengenin oluşması için orantılı eşitlik söz konusudur. Heykelde nelerin eşit dağılımı dengeyi ortaya çıkarmaktadır? Burada bir sanat eseri ortaya çıkmaktadır ve bu eser oluşurken nelere dikkat edilir? Sorularından yola çıkılarak denge ve heykel ilişkisi incelenmiştir. Çeşitli görsel ve yazılı kaynaklar bu bağlamda araştırılmış ve incelenmiştir. Bu kaynaklarda özellikle araştırma konusu kapsamında olan heykel çalışmaları gözlemlenmiş ve yorumlanmıştır. İnceleme yapılırken heykelle ait birçok temel prensiplerden olan; hareket, heykelde malzeme gibi kavramlar ele alınmıştır. Malzeme olarak klasik dönemden ve modern dönemden olan mermer, bronz ve metal heykel örneklerine bakılmıştır. Denge kavramı heykel sanatı içinde önemli bir yere sahiptir. Heykel üç boyutludur, dolayısıyla dengede kalmaya ihtiyaç duymaktadır. Kalıcıdır ve bu yüzden, sağlam olmak zorundadır. Bu sağlamlığı da yine dengede olan bir duruş sağlamaktadır. Malzemenin kendisi ilk olarak dengenin gidişatını belirlemektedir. Bununla birlikte malzemeye verilen biçim dengeye oldukça büyük etki sağlamaktadır.

Anahtar Kelime: Heykelde Denge, Heykelde Hareket, Malzeme ve Denge.

Abstract

In the figure, balance can be found by the weight, shape and form of the component. However, there must be freedom among all these principles. Equality equates to everything happening the same way. In this case, the sculpture and balance relations can be explained as being on the same level in a way. As in the definition of balance in the sources, there are freedoms to disrupt the balance. What is the simultaneous balance of what emerges in the sculpture? A work of art emerges here and what is taken into consideration when creating this work? Based on the questions, it shows the relationship between balance and sculpture. Various visual and written sources have been researched and separated in these files. In these sources, sculpture works within the scope of special research were observed and interpreted. While examining, many basic things about the statue; Concepts such as movement and material in sculpture were discussed. As materials, marble, bronze and metal sculpture examples from the classical period and the modern period were examined. The concept of balance has an important place in sculpture art. The sculpture is three-dimensional, so it needs to stay balanced. It is permanent and therefore has to be solid. This solidity also provides a balanced stance. The material itself first determines the course of the balance. However, the shape given to the material has a great impact on the balance.

Keywords: Balance in Sculpture, Movement in Sculpture, Material and Balance.

Giriş

Denge kavramı kaynaklarda karşıt güçler arasındaki orantılı eşitlik hali veya rakip güçler arasında söz konusu olan genel muvazene durumu şeklinde açıklanmaktadır (Cevizci A.2010, 420 s). Heykel de dengenin bulunmasında etkin rol oynayan bazı net faktörler vardır. Bunları gruplandırarak olursak; heykelin malzemesi ve heykelde denge Heykelde yönler, açılar ve hareket ile heykelde denge.

Heykel çok çeşitli malzemelerden ortaya çıkarılabilir. Bu her bir malzemenin, kendine has ayrı bir dokusu, yoğunluğu, ağırlığı, şekil alma biçimi vardır. Ortaya çıkan heykelin her bir parçası arasında bir denge bütünlüğü yakalamamız mümkündür. Bu parçaların şekli, tabana yassı bir şekilde ya da dik bir şekilde konumlanması, malzemesinden kaynaklı olan ağırlığı, her şeyi, denge için önem arz etmektedir. Bununla birlikte ahşap ve kendisinden daha ağır olan mermer malzeme ile üretilmiş bir heykelin dengeyi yakalaması bir üst açıklamaya göre daha zor olacaktır. Bu durumda mermer olan kısım daha küçük, ahşap olan daha büyük olacak şekilde ayarlanmalıdır ki, heykelde denge oluşturulabilsin. Malzemelerin her biri farklıdır. Bu farklılık heykelde ekleme yapma ya da çıkarma yapma konusunda dengede etkin rol oynamaktadır. Kil yumuşaktır, şekil alması kolaydır ve mermere, ahşaba metale göre daha hafiftir. Ahşap ise yontulması diğer sert malzemelere göre daha kolay malzemedir. Metal çok daha serttir ve her bir eklenen küçük bir parça bile dengeyi yerinden oynatmaya yetecektir. Bu açıklama malzeme ile ilgili heykel denge ilişkisine bir örnektir. Örneklerle birlikte malzeme heykel ilişkisinde dengeye, hareket heykel ilişkisinde dengeye açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

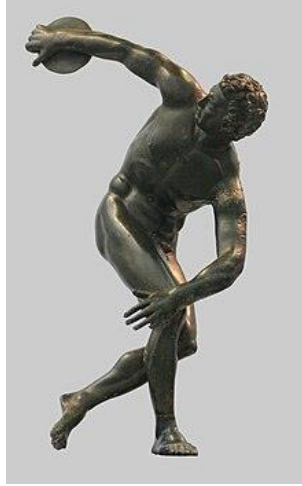
Gian Lorenzo tarafından Berniniye ait mermer malzeme ile yapılmış olan “David” heykeli heykelde denge ve mermer malzeme ilişkisine verilebilecek önemli örneklerden bir tanesidir. Figürün her iki bacağı da birbirinden farklı bir duruş sergilemiştir. Sağ bacak önde bir destek alınan temel olarak durmaktadır. Sol bacak ise arkada ve daha katlanmış vaziyettedir. Bununla birlikte gerçekte olması beklendiği gibi bacak duruşları böyle iken dengeyi tamamlayıcı kollar ile bütünleşmektedir. Bacakların tersi yönde hareket etmiş olan kollar, bu bütünlüğü sağlamışlardır. Öne doğru hareket etmiş olan sağ bacak ve arkada konumlanmış olan sağ kol arasındaki zıtlık buna bir örnektir. Ayrıca kompozisyonda yer alan diğer öğelerde dengeyi oluşturan parçalardan olmuşlardır. Zeminde yayılmış olarak konumlanmış olan üst üste gelen parçalar figürün genişlik ölçüsünden fazla olması nedeni ile dengeyi sağlayan temel eleman olarak görülebilir. Figürün sağ bacağı arkasında yer alan büyük kütle de figürün öne doğru olan eğiminden kaynaklı düşme hissini ortadan kaldırmaktadır. Böylece heykelin temel kısmındaki denge sağlanmıştır. Bununla birlikte başın sanki ani bir hızla çevrilmesi, düşme riski taşıyan hareketi adeta yeniden dengeye sokmuştur (Preimesberger, R., Lavin, I. 1985).

Şekil 1: Gian Lorenzo Bernini, "david", 1624. Mermer. Kaynak:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Davut_%28Bernini%29

Kendi etrafında dönerek disk atan hareketli kompozisyondan oluşan ve bronz malzemeden oluşan Myron'a ait "Disk Atan Atlet" heykeli yine hareket, denge ve malzeme ilişkisine iyi bir örnektir. Figür kendi etrafında dönerken, bir taraftan da başın vücutla aynı paralellikte olması dengeyi sağlamaktadır. Taşıyıcı bacak olan sağ bacak yere çok yakındır ve vücudun yükünü taşımaktadır. Sol bacak ise arkaya doğru hafif bir dokunuş ile gerçekleştirdiği hareket ile dengeye eşlik etmektedir.

Vücuda genel olarak baktığımızda yay şeklinde birleşmiş iki bütün görmekteyiz. Bu bütünlerden biri kollar ve sağ bacaktan oluşan yay şekli, diğeri de baş ve sol bacaktan oluşan yay şeklindedir (Diskobolos 2008. s. 408) Kollar ve sağ bacak bir yay oluştururken, diğeri yandan baş ve sol bacak diğeri bir yayı oluşturmakta ve böylelikle zıt istikametlerde iç içe iki yay bulunmaktadır. Zıt yönlerde bakan bu iki denge kavramında olması beklenen zıtlık unsurunu tamamlayarak dengeyi yakalamaktadır. Bronz malzemenin de mermerde olduğu gibi kütle ağırlık oluşturması yerinden yıkılamaz izlenimi veren heykellere gerçekçi dengeyi yakalatmaktadır.

Şekil 2: Myron,“Disk Atan Atlet”, Bronz, 450-460

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Diskobolos>

Samothrace Nike” heykeli ilk bakışta iki büyük kütlelen oluşmuş izlenimini vermektedir. Bu iki kütle ağırlık ve hafiflik ilişkisinden yardım alarak dengeyi yakalamaktadır. Gövde kısım kanat kısma göre daha ağırdır çalışmada. Dolayısıyla figür ayakta durabilmektedir. Heykelde önde planlanan bacak ve kumaş kıvrımı ile çevrelenmiş ve yoğunluğu artırılmış olan diğer bacak arasındaki zıtlık ilişkisi yine dengeli bir duruşa yardımcı olmaktadır. Ayrıca heykele oranla oldukça büyük olan kaide, kanattaki ağırlığı da dengeleyebilmektedir (Kavrakoğlu Füsün, 2017).

159

Şekil 3: Samothrace, ”Samothrace Nike“si”, Mermer,M. Ö 3. yy 220-190

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Winged_Victory_of_Samothrace

Louise Bourgeois'in çelik ve bronz malzemeden yaptığı "Örümcek" adlı heykeli oldukça büyük ölçülerde bir çalışmadır. Dokuz metre yüksekliğinde olan bu bronz heykel, ağırlık merkezini ortada bulunan mermer yumurtalardan almaktadır. Ortada konumlanmış olan bu ağırlık, heykelin denge merkezini oluşturmaktadır. Eşit aralıklarla her biri denge merkezinden çıkan ve zeminde sabitlenmiş olan bacaklar sekiz parçadan oluşmakta ve heykelin ayakta kalabilmesini sağlamaktadırlar. İnce uzun bacaklar havada asılı halde duran oval gövdeyi taşımaktadır. Gövde ve bacaklardaki zıtlık dengenin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Heykelin bir nokta gibi zemin ile birleşen ayak kısımları estetiği yakalamakta bir yandan da dengeyi sağlamaktadır. (Kavrakoğlu Füsün, 2017)

Şekil 4: Louise Bourgeois, Örümcek

Kaynak: <https://mozartcultures.com/orumcek-kadin-louise-bourgeois/>

Alexander Calder'in anıtsal heykellerinden olan Flamingo adlı eseri yine çelik malzemeden üretilmiştir. Calder, heykellerindeki dengeyi, renk, biçim ve hareket unsurları aracılığı ile oluşturmuştur. Aynı zamanda mühendislik geçmişi olan sanatçı heykellerini yaparken hava akımını da hesap etmiştir. Büyük ölçekli ve birden çok açıdan görünür şekilde üretilen bu heykelde de ayaklar dengeyi yakalamış birer estetik parçalardır. Farklı açılardan üç adet kalın ölçülerde ve iki adet ince ölçülerde olan ayaklar merkeze ve çevreye ağırlıklarını vererek dengede kalabilmektedir (Lynne Warren, *Britannica*).

Şekil 5: [Alexander Calder, *Flamingo*, 1974](#)

Kaynak: <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Calder/Mobiles-and-stables>

Bill Barrett, çelik, alüminyum ve bronz ve metal malzeme ile soyut eserler üreten bir sanatçıdır. Sanatçı dengeli en çok heykellerinde yarattığı asimetrik formlarla yakalamıştır. Örnekte yer alan heykelda, sanatçının bu formu dinamik ve hareketli şekillerle oluşturduğu görülmektedir. Üçgen formunu oluşturur şekilde, zeminde birbirinden oldukça uzak olan ve tepe noktasına doğru birleşircesine yakınlaşmış olan ayaklar, heykelin temel dengesi olarak görülebilir. Bununla birlikte havada asılı gibi duran ve birbiri içine geçerek bu noktalara bağlanan ve tek bir bütünü oluşturan parça bu ayaklar tarafından taşınmaktadır. Ayaklardan birine doğru aşağı inen, en büyük parça olan dikdörtgen şeklindeki parça zemine tek basan parça olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu parça büyük ihtimalle, zemine en uzak olan oval şeklindeki parça ile zıt bir uyum yakalamış ve heykelin dengede olmasını sağlamaktadır (Palmedo, P. F. 2003).

161

Şekil 6: Bill Barrett, *Hari IV*, 1982, Üretilmiş Alüminyum

[https://en.wikipedia.org/wiki/Bill_Barrett_\(artist\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Bill_Barrett_(artist))

SONUÇ

İncelenen heykellerin malzemeleri; bronz, metal, mermer türünde sert ve soğuk malzemelerdir. Bu heykellerin her birinin heykelde denge kavramı kapsamında hemen hemen birbirine benzer şekilde konum aldığı görülmektedir. Klasik örneklerden “David”, “Disk Atan Atlet ”gibi heykeller mermerden yapılmış olup modern dönem heykellerine göre çok eski tarihlere bizi götürmektedir. Modern olan heykellerle aralarındaki benzerliğe baktığımızda, aralarında asimetric duruşlar, iki ayak zemine basar ve gövde ayakların tersi yönünde hilal şeklini almaktadır. Ya da gövdede yer alan uzuvlar birbiri zıttın da hareket içindedirler. Burada hareketli görüntüyü oluşturma nedenleri bundandır. Ağırlık merkezine uygun şekilde uzuvlar yön almıştır. Malzemenin, heykelin konumlanışının, hareketli duruşunun dengeye katkısı büyüktür. Bu yeterli açılar olmadan heykel ayakta duramaz. Bununla birlikte ayakta durmaları sağlanırken özellikle soyut formlar da olan örneklerde heykeltıraşlar, (“Flamingo” gibi) malzemenin vermiş olduğu hantallık hissini de ortadan kaldırmıştır. Sanatçılar metal ya da mermer malzemenin ağır ve hantal oluşlarını resmen ortadan kaldırmışlardır. Bu malzemeler ağır malzemelerdir ve zeminde geniş yer kaplamaya ihtiyaçları vardır. Buna rağmen zeminde nokta atışı yapar gibi küçük küçük ayaklarla zemine bağlanmışlardır. Gövdeleri ayaklardan daha geniş olan bu heykeller ince hesaplanan açılar ve hareketler sayesinde dengede kalabilmektedir.

Kaynaklar

Boztaç E, Düz N, (2013) Sanatta Denge Unsurunun Sanat Yapıtına Kazandırdığı Estetik

Cevizci A.(2010),Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık ,İstanbul

(Diskobolos". *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. 1. İstanbul: Yem Yayın. 2008.

Palmedo, P. F. (2003). *Bill Barrett: evolution of a sculptor*. Hudson Hills.

Preimesberger, R., & Lavin, I. (1985). Themes from art theory in the early works of Bernini. In *Gianlorenzo Bernini: new aspects of his art and thought: a commemorative volume*.

İnternet Kaynaklar

Lynne Warren, Britannica,

<https://www.britannica.com/biography/Alexander-Calder/Mobiles-and-stabiles>, erişim tarihi: 19.10.2024)

(Kavrakoğlu Füsün, Çağdaş Sanata Varış Louis-Bourgeois, 2017

<https://kavrakoglu.com/tag/louis-bourgeois/> erişim tarihi: (12.10.2024)